

Horváth Futó Hargita*
Bölcsészettudományi Kar
Újvidéki Egyetem

UDC 821.511.141'373.23:81'255
DOI: 10.19090/gff.2019.1.317-328
Originalni naučni rad

ÍRÓI NÉVADÁS ÉS A NEVEK FORDÍTÁSA GION NÁNDOR „BANDAREGÉNYEIBEN”**

A tanulmány Gion Nándor négykötetes, az ún. „bandaregények” műfajába is sorolható regényeiben vizsgálja az írói névadás és a nevek fordításának problematikáját. A regények kronológiai sorrendben, négy évszakon keresztül beszélnek el egy gyermekbanda kalandjait: *A kárókatónák még nem jöttek vissza* vakációregény, a *Sortűz egy fekete bivalyért* összel folytatja a cselekményt, *Az angyali vigasság* télen, amikor a gyerekek a karácsonyi ünnepkör szokásait elevenítik fel, s az angyali vigasságot mondva keverednek bele a felnőttek dolgaiba, a *Zongora a fehér kastélyból* pedig tavasszal zárja a történetet. A négy regényt az azonos helyszínek, az előre- és visszautalások, az ismétlődő motívumok és szövegrészek mellett a visszatérő szereplők is összekötik. Az irodalmi művek interpretációjában a mű névrendszere gyakran kulcs az értelmezéshez. A tanulmány tipologizálja a regények névanyagát (személynevek, állatnevek), vizsgálja, hogy a nevek milyen többletjelentéseket mozgósítanak, azok jellemábrázoló és stilisztikai szerepét, hogyan tematizálódik a szövegekben a névadás folyamata (pl. egy-egy ragadványnév kialakulása), és milyen fordítói eljárások segítségével ültette át a regények szerb fordítója a neveket, hogy a célnyelvi olvasóban is ugyanolyan asszociációkat keltsenek, mint az eredeti szöveg befogadójában.

Kulcsszavak: írói névadás, bandaregények, onomasztika, névtipológia, a nevek funkciója, a tulajdonnevek fordítása.

NÉGY ÉVSZAK, NÉGY REGÉNY

Gion Nándor 1977-ben kezdte publikálni négy részből álló (ifjúsági regényekként is számontartott) sorozatát. Az első rész, *A kárókatónák még nem jöttek vissza* (1977) egy gyermekcsapat nyári kalandjait beszéli el. A vakációregény (és a másik három regény) szereplői egy kisváros periferiáján mozognak, a helyszínt nem nevezi meg a narrátor, a szövegekbe írt helyi eseményekből,

---

* horvathfuto@ff.uns.ac.rs

** A tanulmány a Szerb Köztársaság Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma 178017. számú projektumának keretében készült.

személyekből és a topográfiaiából arra következtethetünk, hogy a művek térszerkezetét az író a szülőfalujáról, Szenttamásról mintázta. A Vágóhíd, a játszóhely, amelynek falaira a gyerekek állatokat rajzolnak, már a regénykeretben megjelenik, a valamikori nagy kőépület romja megindítja az emlékezés folyamatát, a narrátornak eszébe jut a gyermekkor, a barátokkal töltött nyár. A cselekmény a lakott település határán játszódik, s ehhez a határhoz jelképes határhelyzet is kapcsolódik: „az életkori határmezsgyén, a gyermekévektől a kamaszévek elejére érkezve, a szereplők először lehetnek lázadások, majd hőstettek részesei, először élik meg a szabadságot szépségként és felelősségként is, és először szembesülnek a halállal” (Tarján, 2001: 129). A gyermekcsapat tagjai: Tamás, az elbeszélő, Burai J., Hodonicki Oszkár, Virág Péter és egy lány, Bognár Aranka. A kamasz fiatalok szoros kapcsolatba kerülnek Gergian Sándor vadőrrel, rajta kívül a felnőttek világával a gyermekeket magázó, gyönyörűen zongorázó Keszler doktoron, az orvhalász és orvvadász Ságiékon és a Vágóhídon vasárnaponként részegen megjelenő Kocsmároson keresztül érintkeznek. A történet ugyanazon év őszén folytatódik a *Sortűz egy fekete bivalyért* (1982) című regényben: „A főhős ugyanaz, a már említett Burai J., de felbukkannak a többiek is, ha másként nem, hát említés történik róluk. A színtér sem változik, ugyanabban a közelebről meghatározatlan faluban vagy városkában játszódnak az események” (Varga, 1983: 101). A *Sortűz* nyitómondata is utal az előző regényre. A csapathoz csatlakozik Szivel Sanyi, a temetőcsősz fia, és néhány osztálytárs (Kovács Pali, a Fenyvesi fiúk, Molnár Tihamér) is részt vesz a kalandokban. Ősszel megkezdődik a tanév, s a tanárok (Fodó tanár úr, Novák és Lestár tanárnő), Berecz Máté plébános, Ácsi Lajos, az iskola padlásfeljárójában lakó elszegényedett földbirtokos, a sánta Dukay János, Szivel András temetőcsősz, Kanegér, az ócskavasat gyűjtő cigány és felesége, a varázserővel rendelkező Borus Liza, Beles Marci bácsi, a futballedző és Fekete Péter, a bivalyos is részese lesz a gyerekek mindennapjainak.

Az *angyali vigasság* (1985) szerzői fülszövege a novellák paratextussal jelölt művet *A kárókatona még nem jöttek vissza* és a *Sortűz egy fekete bivalyért* című ifjúsági regények folytatásaként jelenti be, amely „elsősorban a felnőttekről és a felnőtteknek szól” (Gion, 1985). A narrátor egy füstös kocsmában ül, és megpróbál lebeszélni egy öngyilkosságra készülő férfit a tervéről. Ez a narratív szituáció adja a novellaciklus/regény keretét. A kötet hét írásában az elbeszélő és gyerektársai „egy negyvenes évek végi tél karácsony körüli estéin járják a környező utcákat, és a házak ablakai alatt karácsonyi dalokat énekelnek” (Elek, 2009: 53).

A *Zongora a fehér kastélyból* (2003) című regény kronológiai ugrás nélkül tavasszal folytatja Az *angyali vigasság* cselekményét. Főszereplője Burai J., Szivel

Sanyi és az elbeszélő, aki visszatekintő pozícióból egyes szám első személyben mondja el a történetet. A szereplőgárda a vidékről érkezettekkel bővül, a többi szereplő az előző három műből is ismert figura. A Torontál nővérek rehabilitálásaként is értelmezhető mű szerkezete *A kárókatónák* felépítését követi, a keretelbeszélés a kilencvenes években játszódik valahol a nyugati fronton. A narrátorban a kilencvenes évekbeli háborút és a harcok utáni állapotot megőrkítő fényképek indítják el az emlékezést egy régebbi háború áldozataira (Horváth Futó, 2013: 103): „A keret közé ékelt történet nem a gyerekekről és még kevésbé a gyerekkorról szól már, sokkal inkább a délvidéki térséget a második világháborút követően is jellemző kegyetlenségekről, emberi sorsokat lábbal tipró iszonytató igazságtalanságokról, törvénytelenégekről” (Elek, 2009: 56).

A négy regény kapcsolatával több tanulmány is foglalkozik, szerzőik leginkább a szereplőket, a helyszíneket és a visszautalásokat illetően fedeznek fel összefüggéseket közöttük, de más Gion-szövegekhez is kötik őket: „Nem csak azért, mert a történet Szenttamáson játszódik, és visszaköszönnek a *Virágos Katonából* és a *Rózsamézből* ismerős helyszínek, a Kálvária-domb, a Krebs-féle vízimalom, a Schank-féle téglagyár és a devecseri dombok. Fontosabb az, hogy Gion írói világa lényegében mindegyikben azonos, ugyanazokat a motívumokat fogalmazza újra, ugyanazokat a hőstípusokat mozgatja más és más alakban” (Szajbély, 1984: 1118). A regények besorolhatók az ún. „bandaregények” közé is, ezek a szövegek általában olyan gyermekcsoportról szólnak, amelynek tagjai a „csoportbeli szerepek (vezér[ek], alárendeltek, támogatók stb.) kialakulása után eredményesen képesek egy őket fenyegető, komoly veszélyhelyzet elhárítására vagy más probléma megoldására. Az ilyen típusú művek témája nagyon gyakran nyomozás vagy csoportok közötti összecsapás” (Galuska, 2008). Jenei Teréz arra a megállapításra jut az ifjúsági nyelvet mint stíluseszközt vizsgálva *A kárókatónákban*, hogy Gionnak az ifjúságra jellemző beszédmód felhasználásával sikerült valós gyermekfigurákat teremtenie, és hangulatilag maradéktalanul visszaadnia a kamaszkort, hiszen a szereplők hitelességének megteremtésében éppen a nyelvnek van a legnagyobb szerepe, az ifjúságra jellemző nyelvhasználat a regény legfontosabb stílusalakító tényezője: „A fesztelen társalgás és az ifjúsági nyelv irodalmilag stilizált felhasználásával kiválóan imitálja a serdülők beszédmodorát. A jellegzetes nyelvhasználat nemcsak a kamaszok párbeszédeiben van jelen, hanem a narratori közlést is uralja. A felnőtt férfiban annyira elevenen élnek az emlékek, hogy ifjúkori önmagával azonosulva kamaszszemszögből adja elő a történetet” (Jenei, 1998: 75). A bandaregény sikerét az ember egyik legelemibb ösztöni sajátossága biztosítja, vagyis az a tény, hogy az ember csoportlény, és csak kis csoportok tagjaként érzi jól magát:

A csoportok működése az által válik sikeressé, hogyan találják meg helyüket a csoporttagok a közösségben, illetve hogyan ruházza föl a csoport magát egyéni, más csoportoktól világosan elkülöníthető attribútumokkal. A bandaregények befogadója önkéntelenül is belép a szövegben formálódó csoportba, sajátos lelki alkatának megfelelően kiválasztja magának a neki leginkább megfelelő lelki alkatú csoporttagot, és mintegy vele együtt »szocializálódik« a cselekmény folyamán. A befogadóban kialakuló csoportérzés egyik legfontosabb megnyilvánulása, hogy a műben szereplő ellenfél, illetve másik csoport idegenné és negatívvá válik a számára (Galuska, 2008).

Kabdebó Lóránt szerint *A kárókatona* (bár megállapítása mind a négy regényre vonatkoztatható) abban különbözik a gyermeki világot kisördögök gyülekezeteként elbeszélő huszadik századi fiatalokról készült regényektől, hogy a kezdetben ösztönéletet élő gyermekek felelősségvállaló, természetbarát fiatalokká válnak, s a szövegben nem a majdani gonosztevők előtörténete játszódik le, hanem éppen ellenkezőleg: annak végiggondolása, hogy miként lehet visszafordítani a rossz hatalmát (Kabdebó, 2011: 21).

MONDD MEG A NEVEDET, MEGMONDOM, KI VAGY!

Kovalovszky Miklós teszi fel a kérdést az irodalmi/írói névadással kapcsolatos monografikus értékű tanulmányában: „Vajon tudatos munka-e az irodalmi névadás, érzi-e a fontosságát az író, elmélkedik-e a név megválasztásáról, hangzásáról, jelentéséről, jellemző erejéről, a hős és a név összeilléséről? Vagy ösztönösen bukkan fel a név?” (Kovalovszky, 1934: 2). Az irodalmi művek alkotási folyamatában jelentős funkciója van a névadásnak, egy-egy mű vagy író névrendszere gyakran kulcs az értelmezéshez (T. Somogyi, 2015: 207). Soltész Katalin inkább a névfikció kifejezést ajánlja, hiszen az író fikatív személyeknek, helyeknek ad nevet, illetőleg létező modelleket ábrázol kitalált, fikatív névvel (Soltész, 1979: 153). Ha a mű cselekménye valamilyen jellegzetes vidéken játszódik, a szerzőnek „gondot kell fordítania a környezetrajz valószínűségére azzal is, hogy olyan neveket ad alakjainak, amelyek ezen a helyen szokásosak és jellemzők” (Kovalovszky, 1934: 42). Gion regényeinek cselekménye egy expliciten meg nem nevezett, a szülővárosáról modellezett helységben játszódik az ötvenes években, egy multikulturális kisvárosban, ahol a második világháború előtt különféle nemzetiségű és vallású emberek laktak. Az idősebb felnőttek dialógusaiban, visszaemlékezéseiben felbukkannak a városka valamikori német, zsidó és rutén lakóinak (Schank Frigyes, Bielmayer Konrád, Helmut Schröder, Korniss Flóra, Lusztig család, Szekszer Johák stb.) nevei is. A

szereplők közül többen is visszatérő hősök, több Gion-műben is felbukkannak, ami a Gion-művek szereplőinek listáján is (Árpás, 2008: 235–295) megfigyelhető.

Az elemzett művekben a szereplők nevét nyolc kategóriába sorolhatjuk: *teljes (vezetéknévvel és keresztnévvel) névvel* (Hodonicki Oszkár, Virág Péter, Sági Márton, Bognár Aranka, Ácsi Lajos, Dukay János stb.), *vezetéknévvel és becenévvel* (Toma Gyuri, Kovács Pali, Szivel Sanyi, Rozmaring Bandi, Csorba Feri stb.), *vezetéknévvel és iniciáléval* (Burai J.), *vezetéknévvel* (Opana, Povazsánszki, Adamkó, Dobre, Subakov, Burcsár, Palkovics) megnevezett figurák, *foglalkozásnévvel kiegészített vezetéknévek* (Fodó tanár úr, Novák tanárnő, Keszler doktor, Berecz plébános, Szivel András temetőcsész, Gergián, a vadőr, Dobre, a szénhordó, Árvai, a fűtő), *állandó jelzővel kiegészített nevek* (dadogós Pazaver), *állandó jelzővel és értelmező jelzővel kiegészített nevek* (öreg Bangó, a temetőcsész), *ragadványnevek*, amelyek helyettesítik a családnévet vagy a teljes egyéni nevet, ezek beszélő vagy leíró nevek is (Slíz Mariann tipológiája, Slíz, 2006: 292): *foglalkozásból eredő nevek* (Kocsmáros, Erőművész, Beles Marci, Mozdonyvezető), *külső tulajdonságra utaló nevek* (Kanegér, Girhes Lótetű, Fekete Péter) és *nevek, amelyek csak a cselekményből kapnak motivációt* (Scheriff).

A regényszövegek több helyen is reflektálnak egy-egy név létrejöttére. Burai J. neve az ún. titkolozó névadás típusába tartozik. Burai J. új fiú a környéken, a gyermekközösség tagjai keveset tudnak róla, „titokzatosságát nevének részleges elhallgatása is növeli” (Tarján, 2001: 131). A gyerekek párbeszédéből derül ki, a fiú miért hiányos névformával mutatkozik be: „Nagyon ronda nevem van. Jobb szeretem, ha csak így szólítanak, hogy Burai J.” (Gion, 1999: 19). A beszélő nevekkel megjelölt szereplők teljes neve is kiderül: az Erőművész (akit Lánctépőnek is neveznek) neve Kovalik Bálint (segédje, a Girhes Lótetű beteges kinézete miatt kapja a csúfnevét, de annyira megvetik, amiért elszöktette Fodó tanár úr feleségét, hogy nem közlik a nevét). Kanegér, a cigány ócskavasas nevének keletkezéséről részletes elbeszélést olvashatunk. Kolompár Menyhértet Bőregérnek is hívták, mert amikor elkezdett focizni, lenyírták kopaszra, s elálló fülei miatt kapta a csúfnevét, miután elvette Borus Lizát, az ócskavassal teli kordét mindig az asszonnyal húzatta, aki tíz méter távolságból követhette őt, a férfi ezzel is bizonyítani akarta a világnak, hogy ő az úr a háznál, emiatt nevezték el Kanegérnek. Borus Liza vezetéknéve szomorú sorsára utal (koldult is), a faluban szokatlan keresztnéve pedig különleges személyiségét emeli ki, az a szóbeszéd járta ugyanis róla, hogy éjjel láthatatlanná válik, besurranhat bármelyik házba, és akinek a mellére ül, azt halálra izzasztja, ha megsimogatja valaki fejét, attól annak kihullik minden haja szála, ha valakinek nevetés közben

megszámolja a fogát, egy életre hatalma lesz felette. Az irodalmi névadással való jellemzés egyik módja a névhangulat: az író olyan nevet választ vagy komponál alakjai számára, amely az olvasó tudatában is bizonyos társadalmi helyzetet, életkort, testi-lelki tulajdonságokat asszociál (Soltész, 1979: 159). Liza nevéhez hasonlóan a fiatalon elhunyt Hofanesz lányok, Paula, Angéla, Blanka és Noémi nevei is idegenül hatnak a falusi közösségben. Miután kiderül, hogy olvasni szerető édesanyjuk az olvasmányjaiból vette a nevüket, Szivel Sanyi majdnem ki is mondja a véleményét: „Hát, egy kicsit...” (Gion, 1982: 148). A Hofanesz lányok nevének mondogatásával kialakult varázsszöveggel (névvarázs) és sírjuk megkerülésével sorsuk jobb alakulásában reménykednek a fiúk. Fekete Péternek, a bivalyosnak (a kártyajátékra is utaló) neve eredetét Margith József beszéli el: örök életében bivalyos volt, és szerette ezeket a fekete állatokat. A fiúk a neve miatt döntenek el, hogy segítenek neki, kiderül ugyanis, hogy Fekete Péter a Hofanesz kislányok apja, s igazi neve Hofanesz János. A nehéz sorsú Péntek Vera keresztneve kapcsán eszünkbe juthat, hogy a szerb nyelvben hasonló hangalakú szót használnak a remény megnevezésére, ez a megfelelő háttértudással, azaz az idegen nyelvi kompetenciával rendelkező befogadó számára (előre)utalásként is működhet, *Az angyali vigasság* befejezésében a lány sorsa ugyanis jobbra fordul. Kevés női alakjának Gion ritka, különleges neveket ad, férfi alakjai viszont jobbára tucatlan neveket viselnek. A különböző magán-, illetve mássalhangzók, valamint azok hosszúsága is képes különféle képzettársításokat kiváltani az olvasóból (Kovalovszky, 1934: 18): Burcsár neve például negatív asszociációkat vonz, s a szövegből ki is derül, hogy rablógyilkos. Kurcz Ádám a nevek kapcsán a háborút követően játszódó *Sortűz*ben a(z újra) többségivé lett szlávok, illetve kisebbségivé vált magyarok ellentétére való burkolt utalásokat is kiolvas, Novák tanárnő ugyanis a szlávtság körében gyakori családnevet visel, nevének jelentése pedig ’újonnan érkezett, új lakost, új betelepülőt’ is jelent, ami „egybecseng az általa szimbolizált hatalomváltásnak azzal az aspektusával, hogy immár nemcsak igazgatóként uralja az egykori katolikus zárda épületét, hanem maga is benne lakik. A hegedű, amit elvesz a fiúktól, jellegzetesen magyar népi hangszer, a harmonika viszont, amivel a fiúkat kínozza, inkább a szerb népzeneire jellemző” (Kurcz, 2016: 116).

Az írói névadás az állatok nevét is érinti. Az állatnevek nagy része motivált és információt is közöl a viselőjéről, magyarul pl. Rárónak nem egy kutyát vagy macskát neveznek el, így egy magyar olvasó számára a Ráró tulajdonnév egyben az állatfajra is utal (Bárczi, 2013: 176). A regényekben nem minden állat kap nevet, az állatnévadás alapfeltétele ugyanis az embernek az

állattal való személyes kapcsolata (Soltész, 1979: 71). Szivelék vörös szőrű macskájának a tulajdonosai nem adnak nevet (fel is robbantják végül, mert megfojtogatta a tyúkjaikat), a gyermekbanda állatszerető tagjai nevezik el, nevének eredetéről a narrátor informálja az olvasót: „hízelegve dörgölözött az emberekhez, okosan nézett fel rájuk, és egyáltalán igen barátságos volt, a színe miatt mi Szelíd Rókának neveztük” (Gion, 1982: 27). A két öreg téglagyári bivaly a Rigó és a Bódi nevet kapja, mindkettő megnevezése valós névanyag felhasználásával keletkezett. Fekete Péter életében fontos szerepet töltenek be a bivalyok, hogy nevük is van, az érzelmi kötődést jelzi. A szerb fordításba a macska Pitoma Lisica, a két bivaly pedig Rigo és Bodi néven kerül be. *Az angyali vigasságban* a nevet viselők hasonló külső tulajdonsága névduplázáshoz vezet: a bánatos képű Fodó Tanár Úr egy megszelídült, kiherélt kóbor kutya, aki a gyerekeket a sokszor szomorkodó Fodó tanár úrra (a vezetéknev mellett mindig szerepel az úr), a történelemtanárra emlékeztette, róla nevezték el a kutyát.

A TULAJDONNEVEK MINT SZIGNÁLOK MÁΣ NYELVBEN ÉS KULTÚRÁBAN (IS)

Gion Nándor elemzett regényei 2016-tól jelentek meg szerb nyelven, *A kárókatonákat Kormorani se još nisu vratili* és *Sortüzet Rafal za jednog crnog bivola* címmel Kovács Jolánka fordította szerbre, *Az angyali vigasság* egy műfordítói pályázatra beérkezett fordításokból állt össze *Anđeosko veselje* címen, a *Zongora a fehér kastélyból* átültetése most készül.

A tulajdonnevek gyakran olyan történelmi vagy kulturális eredetű jelentéstartalmakat hordoznak, amelyek felismerése nélkül mind az eredeti mű, mind a fordítása által előirányzott értelmezési lehetőségek köre szűkülni fog, ami magával vonhatja a megcélzott hatás irányának és intenzitásának változását is, ezeket az implicit jelentéseket a fordító kibonthatja, felfedheti magyarázó lábjegyzet formájában vagy (amennyiben lehetséges) a nevek lefordításával (Benyovszky, 2013: 145). A szerbre való fordításkor az egyik átváltási művelet a név átalakítása a célnyelv helyesírásának megfelelően (esetleg némi módosítása a névnek a célnyelvi szövegben): Péter – Peter, Gyuri – Đurika. A nemesi nevek (Váry – Vari, Dukay – Dukai) eltűnnek a fordításban (a név végi y elmarad) és a régi magyar családnevek tradicionális írásmódja is (Andróczki – Androcki, Berecz – Berec, Kiss – Kiš), a nevekből elveszik a státuszra utaló információ a szerb szövegben. A német családnevek (Hans Joachim Schröder, Dietrich Schröder, Helmuth Schröder, Schank Frigyes) írása is kiejtés szerint íródik be a szerb szövegbe, emiatt Schank téglagyáros neve szerbül más konnotációval bír, a

Šank inkább a bárpultra asszociál (a šank jelentése magyarul bárpult). A különböző névalakok a társadalom tagjainak viszonyulását is kifejezik a név viselőjéhez, a téglagyári munkások, akik a háborúban elmenekült Schank Frigyes államosított gyárában dolgoznak vagy laknak, Frigyesnek nevezik őt, Ácsi Lajos, a lecsúszott nemes, Fodó tanár úr és mindazok a felnőttek, akik nem voltak kapcsolatban a háború előtt a téglagyárossal, becenévvel, Friciként emlegetik, a két névváltozatot a megfelelő szöveghelyeken a fordítás is tükrözi (Frideš, Frici). Hózsa Éva írja az *Irodalmi névadás és műfordítás* című tanulmányában, hogy az eredeti magyar név az idegen szövegben egyre természetesebbé válik, ezzel együtt a beszélő nevek elvesztésének problémája is mindig újra felvethető, ám az idegen nevet és írásmódot felvállaló fordítói hozzáállásban a mediális változások, esetleg a turisztikai szempontok, a posztmodern kor interdiszciplináris mozzanatai, valamint az idegenséggel kapcsolatos elméleti vonulatok is belejátszanak (Hózsa, 2012: 98). Az irodalmi névadásban alapvető kérdés, amely a fordításnál is fontos tényező, hogy névalkalmazásról vagy névteremtésről van-e szó: „A Pacsirta, a Pávaszem, az Amazontermészetű Márta, a Mirigy feltűnik az idegen nyelvi fordítónak, és világossá válik számára a szándékosság. Ha nem létező névről van szó, a fordítónak is teremtenie kell. Erről szólva a szimbolikus, allegorikus jelleg is felvetődik” (Katona, 2005: 106). A fordító szerb nyelven is megteremti a neveket, amennyiben beszélő névről van szó, a fordító valamilyen ekvivalens megoldást szokott találni – leginkább pejoratív nevet – a célnyelvben (Andrić, 2017: 180): a Kocsmáros Krčmar, az Erőművész Snagator (másik nevén Lánctépő, azaz Kidač Lanca), Kanegér Miš Dasa (a dasa a szerb zsargonban szemrevaló, szexi, jó beszédkészséggel megáldott férfit jelent, aki tudatában van vonzerejének), az Erőművész segédje, Girhes Lótetű Žgoljavi Rovac, Fekete Péter Petar Crni lesz. A tulajdonnevesített közsók szerb ekvivalenseinek megtalálása nem okoz gondot a fordítónak, bár akad kivétel is: Beles Marci hentesnek a neve a magyarban arra is utal, hogy sok belet pucol, másrészt a torkosságára is, a szerb Crevar csak az első jelentést fedi.

Slíz Mariann Prieto szignálmélete alapján (Prieto, 2005: 172) a tulajdonneveket indexként értelmezi, amelyeket a kibocsátó azért produkál, hogy valamilyen szándékot nyilvánítson a felfogó számára, a tulajdonnév is szignálként működik a szövegben, kifejez valamit az olvasó számára (Slíz, 2014: 217). Gion műveiben a nevek betöltik szignálfunkciójukat, etnikumjelölők, utalnak a szereplők társadalmi és közösségi hovatartozására, egymás közötti viszonyukra, családi állapotukra, foglalkozásukra, jellemükre. Mikrovilágot teremtenek, mágikus erejűek, behozzák az értelmezésbe a hozzájuk kapcsolódó képzeteket,

sztereotípiákat, eszközei az intertextualitásnak, bár e funkcióikat a (célnyelvi és kiinduló nyelvi) befogadók kulturális tapasztalata is befolyásolja. A név nem statikus eleme a narratívának, nem üres hely, hanem rajta keresztül dinamizálódik az olvasat, a név egy értelemhorizontra vonatkozik, és a fordítás egy attól különböző értelemhorizontban artikulálódik: „A fordító mindig aközött ingázik, hogy betűszerűen fordítson, vagy találja meg a név funkcióját a másik hagyományban. Ez viszont már nem feltétlenül onomasztikai, hanem sokkal inkább hermeneutikai probléma” (Hegedűs, 2013: 174).

Horváth Futó Hargita

LITERARY NAMING AND TRANSLATION OF NAMES IN NÁNDOR GION'S
“BAND NOVELS”

Summary

In the creative course of the literary works, naming becomes emphasized, the name system of certain writings or authors is often key to interpretation. This study examines the problems of literary naming and the translation of names in Nándor Gion's four-volume novel that can be placed in the genre of “band novels” as well. The novels relate in chronological order, through four seasons of a child band's adventures: the holiday novel *Kárókatónák még nem jöttek vissza* (1977) (*Cormorants Have Not Come Back Yet*), the *Sortűz egy fekete bivalyért* (1982) (*Volley for a Black Buffalo*) continues the plot in autumn, *Az angyali vigasság* (1985) (*The Angelic Feast*) in winter, when the children evoke the habits of the Christmas holiday circle, and they get involved in the adults' things by saying the angelic feast, and the *Zongora a fehér kastélyból* (2003) (*Piano from the White Castle*) closes the story in spring. Besides the identical sites, back and forth references, repetitive motives and passages, the four novels are combined together by the recurrent characters as well. The study classifies the name theme of the novels (personal names, animal names), examines the extra meanings they carry (e.g. they demonstrate variegated nationality of the country, indicate the change in the community's nationality combination), their portrayal and stylistics role, the process of naming becoming thematized in the texts (e.g. the development of certain nicknames). We can assign Gion's characters' names to eight categories: with full name (with a surname and first name), with surname and nickname, with surname and with a drop cap, figures named with surnames, names completed with an occupation name, names completed with a constant attribute, names completed with constant attribute and an interpretative attribute, and telling names. One of the most frequently and for the longest time used literary devices is the telling name that is selected by the author for his hero in depicting the person's physical or spiritual property by its meaning or word mood. The novel texts reflect the formation of certain names, the act of naming and name usage in diverse places. Apart from the identifying-nominating function

and characterization of the characters, the telling names have a plot forming role as well. The study examines the translator procedures that helped the Serbian translator translate the names, in order to raise the same associations in the target language reader as in the original text reader.

Keywords: literary naming, band novels, onomatology, name typology, function of names, translation of proper names

Hargita Horvat Futo

IMENOVANJE LIKOVA I PREVOĐENJE IMENA U ROMANIMA O DEČIJOJ DRUŽINI NANDORA GIONA

Rezime

Predmet istraživanja ove studije jeste imenovanje likova od strane pisca, kao i prevođenje tih imena u četiri romana Nandora Giona, koji se mogu uvrstiti i u tzv. „romane družine”. U romanima se hronološki, tokom četiri godišnja doba, raspreda priča o avanturama jedne dečje družine: *Kormorani se još nisu vratili* je roman o letnjem raspustu, *Rafal za jednog crnog bivola* nastavlja radnju tokom jeseni, u romanu *Anđeosko veselje* deca oživljavaju običaje božićnog prazničnog ciklusa, dok se romanom *Klavir iz belog dvorca*, prolećem, zatvara ovaj krug. Osim istih lokacija, aluzija na prethodne ili kasnije događaje, motiva i delova tekstova koji se ponavljaju, četiri romana povezuju i likovi koji se vraćaju. Prilikom interpretacije jednog književnog dela, sistem imena često sadrži ključ za detaljnije razumevanje dela. U studiji se daje tipologija imena i naziva u romanima (lična imena, imena životinja), istražuje koja dodatna značenja kriju imena, kakvu ulogu imaju u prikazivanju karaktera i stilistici, kako se u tekstovima tematizuje proces davanja imena (npr. nastanak nekog nadimka) i pomoću kakvih prevodilačkih postupaka je prevodilac romana na srpski jezik preneo imena, kako bi kod čitalaca na ciljnom jeziku izazvao iste asocijacije, kao kod receptivne publike originalnog teksta.

Ključne reči: imenovanje likova od strane pisca, romani družine, onomastika, tipologija imena, funkcija imena, prevođenje ličnih imena

KIADÁSOK

Gion, N. (1982). *Sortűz egy fekete bivalyért*. Újvidék: Forum.

Gion, N. (1985). *Az angyali vigasság*. Novellák. Újvidék: Forum.

Gion, N. (1999). *A kárókatonák még nem jöttek vissza*. Budapest: Osiris.

Gion, N. (2003). Zongora a fehér kastélyból. *Forrás*, 4, 5–47.

Gion, N. (2016). *Kormorani se još nisu vratili*. Prev. Jolanka Kovač. Srbobran – Novi Sad: Spomen kuća Nandora Giona – Prometej.

- Gion, N. (2016). *Andeosko veselje*. Prev. Jolanka Kovač. Srbobran – Novi Sad: Spomen kuća Nandora Giona – Prometej.
- Gion, N. (2018). *Rafal za jednog crnog bivola*. Prev. Jolanka Kovač. Srbobran – Novi Sad: Spomen kuća Nandora Giona – Prometej.

IRODALOM

- Árpás, K. (2008). A Gion-művekben szereplő személyek listája. In: *Az építő-teremtő ember. Gion Nándor életművéről*. Szeged: Bába Kiadó, 235–295.
- Andrić, E. (2017). Átváltási műveletek Gion Nándor Virágos Katona című művének fordításában. In: *Fordításkritika – kritika prevoda*. Újvidék: Bölcsészettudományi Kar, 179–208.
- Bárczi, Zs. (2013). Alicek, Alizok és Évikék. In: Bauko, J. – Benyovszky, K. (szerk.): *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitra: Konstantin Filozófus Egyetem, 176–183.
- Benyovszky, K. (2013). Fordított névsorolvasás. Az Egyperces novellák irodalmi névadása a szlovák fordítás tükrében. In: Bauko, J. – Benyovszky, K. (szerk.): *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitra: Konstantin Filozófus Egyetem, 133–146.
- Elek, T. (2009). Ifjúsági regények felnőtteknek. Gion Nándor: Angyali vigasság, Zongora a fehér kastélyból. *Forrás*, 1, 52–57.
- Galuska, L. P. (2008). A Pál utcai fiúk értelmezésének kérdései a magyar gyermekirodalmi kutatásban. *Könyv és nevelés*, 3. <http://epa.oszk.hu/01200/01245/00039/index.htm>
- Hegedűs, O. (2013). Tulajdonnév-használat Terry Pratchett Korongvilág-regényeiben. In: Bauko, J. – Benyovszky, K. (szerk.): *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitra: Konstantin Filozófus Egyetem, 167–175.
- Horváth Futó, H. (2013). A Keglovics utcai történetek továbbbíródásai. *Létiünk*, 2, 97–108.
- Hózsa, É. (2012). Irodalmi névadás és műfordítás. In: Bene, A. (szerk.): *A magyar nyelv a többnyelvű Vajdaságban. Állandó és változó a nyelvben*. Szabadka: MTTK, 98–111.
- Jenei, T. (1998). Az ifjúsági nyelv mint stíluseszköz Gion Nándor A kárókatónak még nem jöttek vissza című regényében. *Módszertani Közlemények*, 2, 74–77.
- Kabdebó L. (2011). Kárókatónak a megdicsőült éjben (Életkeresés kód-országban Gion Nándor szövegei segítségével). *Forrás*, 2, 18–28.

- Katona, E. (2005). Beszélő nevek, névhangulat és fordítás. *Hungarológiai Közlemények*, 2, 102–109.
- Kovalovszky, M. (1934). *Az irodalmi névadás*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- Kurcz, Á. I. (2016). Sortűz egy elveszett országért. A kisebbségi lét szimbólumai Gion Nándor „ifjúsági” regényében. *Hitel*, 1, 114–128.
- Prieto, L. J. (2005). Funkcionális szemiológia. In: Horányi Ö. – Szépe Gy. (szerk.): *A jel tudománya*. Budapest: General Press, 151–159.
- Slíz, M. (2006). A beszélő nevek mint a posztmodern eszközei. *Magyar Nyelvőr*, 3, 290–301.
- Slíz, M. (2014). Az irodalmi nevek mint szignálok üzeneteinek kiválasztása. In: Bauko, J. – Benyovszky, K. (szerk.): *A nevek szemiotikája*. Nyitra–Budapest: Konstantin Filozófus Egyetem, 217–226.
- T. Somogyi, M. (2015). Az írói névadás vizsgálata. In: Farkas, T. – Slíz, M. (szerk.): *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, 207–226.
- Soltész, K. (1979). *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Szajbély, M. (1984). Gion Nándor: Sortűz egy fekete bivalyért. *Életünk*, 10, 1118–1119.
- Tarján, T. (2001). Gion Nándor: A kárókatona még nem jöttek vissza. In: Komáromi Gabriella (szerk.): *Kortárs gyermekkönyvek*. Budapest: Ciceró, 128–136.
- Varga Z. (1983). A naivitás diadala (Gion Nándor: Sortűz egy fekete bivalyért). *Híd*, 1, 98–101.